

Moderne tijd

In 1840 werden voor het Surinaamse soldatenkorps (zie vraag 8) vijftig mannen rechtstreeks in Afrika gekocht. De Britse regering protesteerde hiertegen.

- 2p 9 Leg uit waarom de Britse regering protesteerde tegen deze aankoop van de Afrikaanse mannen.

Gebruik bron 5.

Historici beschouwen de informatie uit dit overheidsrapport als betrouwbaar **en** als representatief voor een onderzoek naar de arbeidershuisvesting in de negentiende eeuw.

- 4p 10 Licht dit toe door:
- uit te leggen dat de beschreven arbeidershuisvesting een gevolg is van de industrialisatie van Groot-Brittannië, en
  - zonder bron apart te verklaren dat historici de informatie in dit rapport als betrouwbaar **en** als representatief beschouwen juist omdat het een overheidsonderzoek betreft.

Gebruik bron 6.

Een bewering:

De industriële revolutie versterkt het gevoel van eenheid onder de Britten.

- 4p 11 Leg met behulp van de bron uit dat de industriële revolutie op **twee** verschillende manieren bijdraagt aan het gevoel van eenheid.

Gebruik bron 7.

In de beschrijving van Livingstone zijn motieven voor het modern imperialisme te herkennen.

- 4p 12 Toon dit aan voor **twee** verschillende motieven voor het modern imperialisme, waarbij je je antwoord telkens ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 8.

Uit de bron blijkt een tegenstelling binnen de feministische beweging in Duitsland.

- 2p 13 Geef aan:
- welk probleem Otilie Baader benoemt en
  - bij welke politieke stroming haar kritiek past.

De volgende gebeurtenissen uit het leven van Otto von Habsburg (1912-2011), de laatste kroonprins van Oostenrijk-Hongarije, staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Oostenrijkse nationaalsocialistische regering wilde Otto von Habsburg laten arresteren.
- 2 In interviews bekritiseerde Otto von Habsburg de *Ostpolitik* van Willy Brandt.
- 3 Kort nadat de Vrede van Versailles werd getekend ging de familie van Otto von Habsburg in ballingschap in Zwitserland.
- 4 Op de dag dat Hongarije als eerste lid van het Warschaupact de grensovergang met het westen opende, organiseerde Otto von Habsburg de Pan-Europese picknick.
- 5 Otto von Habsburg pleitte voor de uitbreiding van de Europese Unie met Oost-Europese landen.
- 6 Tijdens de Tweede Conferentie van Quebec stelde Otto von Habsburg voor om de Oostenrijkse bezettingszone van de westerse geallieerden te vergroten ten koste van de Sovjetzone.

- 2p 14 Zet deze gebeurtenissen in de juiste chronologische volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik bron 9.

Stel: een onderzoek naar het stopzetten van de herstelbetalingen door de Duitse regering in 1922 heeft twee onderzoeksgebieden:

- 1 De economische situatie in Duitsland in 1922.
- 2 De publieke opinie in Groot-Brittannië over het stopzetten van de herstelbetalingen door de Duitse regering.

- 4p 15 Leg uit dat de bron:

- voor het eerste onderzoeksgebied **minder** bruikbaar is, en
- **meer** bruikbaar voor het tweede onderzoeksgebied.

Gebruik bron 10.

Een bewering:

Gareth Jones verwacht dat Hitler gebruik gaat maken van de werkverschaffingskampen om het nationaalsocialisme in praktijk te brengen.

- 3p 16 Onderbouw deze bewering door:

- het kenmerkend aspect van de twintigste eeuw te noemen waarmee je de oprichting van de werkverschaffingskampen kunt verklaren, en
- aan te geven op welke wijze juist deze kampen kunnen worden ingezet om Duitsland te nazificeren, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de bron.

Anna Seghers was een bekende Duitse schrijfster uit de twintigste eeuw. Haar leven werd beïnvloed door de politieke omstandigheden in Duitsland:

- 1 In 1933 werd ze als lid van de Duitse communistische partij gearresteerd en korte tijd gevangengehouden.
- 2 Haar verhuizing in 1950 van West- naar Oost-Berlijn werd toegejuicht door de SED (de communistische partij).

3p **17** Licht dit toe door:

- aan te geven naar aanleiding van welke gebeurtenis communisten in Duitsland werden gearresteerd in 1933, en
- met een gebeurtenis uit 1949 uit te leggen waardoor de SED de verhuizing van Anna Seghers toejuichte.

Volgens sommige historici heeft het dekolonisatieproces na de Tweede Wereldoorlog bijgedragen aan de Koude Oorlog.

2p **18** Leg deze redenering uit.

Met steun van de Amerikaanse overheid werd in 1950 de radiozender *Radio Free Europe* (Radio Vrij Europa) opgericht, die vanuit West-Duitsland radioprogramma's uitzond in onder meer het Pools, Tsjechisch en Roemeens.

De Sovjet-Unie besloot:

- 1 in 1950 de uitzendingen van *Radio Free Europe* te verstoren, zodat het beluisteren ervan moeilijker werd.
- 2 in 1988 te stoppen met het verstoren van de uitzendingen van *Radio Free Europe*.

4p **19** Leg beide besluiten uit vanuit het politieke beleid van de Sovjet-Unie in Oost-Europa op dat moment.

Vijf gegevens over een Nederlandse winkelketen in willekeurige volgorde:

- 1 Bij de kassa werd een kaart gescand, waarna met de verzamelde gegevens klanten via de mail werden benaderd met aanbiedingen.
- 2 De toevoer van koffiebonen naar Nederland werd stopgezet, waarna de winkelketen koffiesurrogaat verkocht met de naam Smalsko ('smaakt als koffie').
- 3 De vuilniszakken werden duurder vanwege een tekort aan de grondstof olie.
- 4 In de distributiecentrums werkten duizenden uitzendkrachten, waarvan het merendeel uit Polen kwam.
- 5 Klanten spaarden zegels, waarna ze die konden inwisselen voor non-food artikelen. Vooral de koelkast was populair.

Hieronder staan vier gebeurtenissen in Nederland, in chronologische volgorde:

- a de Duitse bezetting
- b het ontstaan van een consumptiemaatschappij
- c de start van de digitale revolutie
- d het uitvoeren van het Verdrag van Schengen

- 2p **20** Geef per gebeurtenis aan welk gegeven daarvan het gevolg is. Noteer alleen de letter en het daarbij passende nummer.
Let op: er blijft één gegeven over.

Gebruik bron 11.

Een bewering:

Bij hun komst naar Nederland hebben sommige gastarbeiders een eenzijdig beeld van de Nederlandse samenleving.

- 2p **21** Leg deze bewering uit met een verwijzing naar de bron.

Staatsbosbeheer beheert bos- en natuurgebieden in Nederland. Twee veranderingen in de taak van Staatsbosbeheer in de jaren 1960:

- 1 De taak om hout als brandstof te leveren werd steeds minder belangrijk.
- 2 Staatsbosbeheer moest recreatieve voorzieningen gaan beheren en de groeiende bezoekersstroom in goede banen leiden.

- 2p **22** Geef voor beide veranderingen een historische verklaring.

In 1967 werd in Ahoy in Rotterdam de *Hippy Happy* beurs gehouden. Op deze beurs werden op grote schaal producten als gitaren, kleding en sieraden verkocht. Om de hippies te trekken traden er bands op.

- 2p **23** Leg uit bij welk uitgangspunt van de hippies deze beurs **niet** aansloot.

Gebruik bron 12.

Met de foto en met de titel van het artikel kan de communistische partij twee boodschappen overbrengen aan de Oost-Duitse bevolking.

Een boodschap over:

- de relatie met de Sovjet-Unie, en
- de regering van de DDR.

- 4p **24** Leg uit welke twee boodschappen worden overgebracht, telkens met een andere verwijzing naar de bron.

Gebruik bron 13.

- 2p **25** Geef aan tegen welk beleid van het kabinet van Lubbers Opland zich met deze prent keert, waarbij je je antwoord ondersteunt met een verwijzing naar de prent.

De Nederlandse schrijver Kees van Kooten (1941) zei over de jaren 1960: "De parka [jas] moest je hebben. Die had van die hoge schuine zakken. Daar hoorde een bepaald loopje bij. Met de handen bovenin de loopzakken en daar droeg je dan suède laarzen bij. Dat vonden je ouders natuurlijk verschrikkelijk, zoals het hoort."

Kees van Kooten beschreef een sociaal-cultureel veranderingsproces in de tweede helft van de twintigste eeuw.

- 2p **26** Leg uit welk veranderingsproces dit is.

Moderne tijd

---

bron 5

In 1839 liet de Britse regering officieel onderzoek doen naar de huisvesting van arbeiders. De onderzoekers schreven in hun rapport over arbeiderswoningen:

In sommige van deze huizen staan wel zes tot acht bedden in een kamer; in kleinere kamers staan noodzakelijkerwijs minder bedden. Het schijnt het gebruik te zijn (...) om zoveel mogelijk bedden in elke kamer te proppen en ze staan vaak zo dicht op elkaar dat er nauwelijks plek is om er tussen door te lopen. 's Nachts ziet het er helemaal diepriet uit: de bedden volgepakt met mannen, vrouwen en kinderen (...). De verstikkende stank en warmte zijn bijna onverdraaglijk als je binnenkomt en maken direct duidelijk hoe ongezond het is.

bron 6

In 1851 schrijft Eliza Cook in een door haar gepubliceerd tijdschrift over de vele mensen van het platteland die per trein naar de wereldtentoonstelling in Londen reizen:

Voor het eerst heeft de dagtoerist dit jaar de metropool bezocht. Hij had nooit gedacht dat hij Londen zou zien in zijn leven, maar de Tentoonstelling trekt hem ernaar toe en de goedkope treinkaartjes maken het mogelijk de reis te maken. (...) En dan, bij de Grote Tentoonstelling, daar zien we de dagtoerist in al zijn glorie! (...) Daar maakt hij zijn mand open en toont zijn ham en kaas van het platteland. Die smaken goed na zijn lange tocht langs Oostenrijkse, Russische, Franse en Amerikaanse afdelingen. Om nog maar te zwijgen over de trots die hem ertoe bracht ook de producten uit de eigen streken te bekijken. Uiteindelijk gelooft hij dat het 'Groot-Brittannië is dat de klok slaat' en hoewel de Amerikanen ervan uitgaan dat zij het beste zijn, gelooft de dagtoerist dat 'Groot-Brittannië de Amerikanen verslaat'.

bron 7

De ontdekkingsreiziger David Livingstone zegt in 1857 over zijn reis door Afrika:

Angola is wonderbaarlijk vruchtbaar en produceert alle soorten luxe tropische planten. Toen ik doorging naar de vallei van (de rivier) de Kwango, was de stengel van het gras zo dik als een ganzenveer en het torende boven mijn hoofd uit, hoewel ik op mijn os zat. Katoen wordt geproduceerd in grote overvloed, hoewel slechts geweven tot gewone stof. (...) Als ik terugga naar dat land is mijn doel om het verkeer langs de oevers van de Zambezi te openen en ook om het evangelie te prediken. De inwoners van Centraal-Afrika willen heel graag handel drijven, maar hun enige handel is momenteel in slaven, waarvan de armere mensen een regelrechte afschuw hebben.

bron 8

Ottolie Baader, een van de oprichtsters van de eerste vrouwenvakbond in Duitsland, zegt in 1902 tijdens een bijeenkomst voor vrouwenkiesrecht:

Onder de vrouwelijke activisten bevinden zich zowel academisch geschoolde vrouwen¹⁾ als arbeidsters, waarvan we weten dat ze de arbeiderspartij volmondig steunen. Ik hoef hierbij alleen maar te wijzen naar kameraad Zetkin²⁾, die zelf een academisch geschoolde dame is. Ze staat dicht bij ons, ze is als familie. Maar er zijn ook academisch geschoolde dames die het alleen maar belangrijk vinden om zich zo nu en dan publiekelijk te laten zien door een toespraak te houden voor een groot gezelschap. De meeste arbeidsters begrijpen deze dames helemaal niet, deze zogenaamde paradepaarden, waar we heel goed zonder kunnen.

noot 1 vrouwen die een studie hebben gevolgd aan een universiteit

noot 2 Clara Zetkin was een Duitse activiste voor vrouwenrechten.

bron 9

In 1922 verschijnt in meerdere Britse kranten dezelfde ingezonden brief van een zakenman die Duitsland heeft bezocht:

De grootste fraude uit de geschiedenis vindt nu plaats in Duitsland, met de volledige steun van de bevolking. Deze fraude vindt plaats onder de neus van de geallieerden. Duitsland is welvarend. Het bruist van de activiteiten. Ik heb me tijdens mijn bezoek verbaasd over de luxe en welvaart van de bevolking. Er is bijna geen armoede. En toch is dit een land dat vastberaden is haar schulden niet te betalen. (...) En als ze onder haar schulden uit is gekomen (terwijl haar schuldeisers wankelen onder steeds zwaardere lasten) zal haar volgende 'samenzwering' zijn om haar koloniën terug te krijgen. Het is een natie van acteurs.

bron 10

In 1933 reist de journalist Gareth Jones door Duitsland. Hij schrijft in een artikel in de Britse krant *Western Mail & South Wales News* over de aanpak van de werkloosheid in Duitsland door middel van kampen waarin werklozen een tijd wonen en werken:

In welke mate lossen deze kampen het probleem van de werkloosheid op? Ze streven er vooral naar om jonge werklozen te helpen, afgelopen zomer werkten 290.000 mannen in deze kampen. Ze hopen dat deze zomer er tussen de 300.000 en 400.000 zullen worden ingeschreven. Maar nu staat het hele systeem op losse schroeven, want Hitler is aan de macht gekomen en er wordt gevreesd dat hij de basis van vrijwilligheid zal vernietigen en dat hij het verplicht gaat stellen (...). Als Wales net zoveel had gedaan voor de werklozen als Duitsland, dan waren er hier nu 300 kampen met 10.000 jongemannen tussen de 18 en 25 jaar, die bezig waren met nuttig werk, die laarzen repareerden, die samen zongen, die zich lichamelijk inspanden, voetbal of cricket speelden en met elkaar over van alles discussieerden.

bron 11

Tevfik Tokac, die uit Turkije komt, vertelt over zijn werk bij de Veendamse radiatorenfabriek Duintjer begin jaren 1960:

Wij waren echt vakmensen en vroegen ons af hoe het mogelijk was. Bij Duintjer werd nog gelast met de hand en werden de radiatoren verplaatst door mensen. Mankracht was erg belangrijk. We begrepen hier helemaal niets van. In Zonguldak [in Turkije] zouden we een dergelijke werkplaats niet eens fabriek noemen, maar atelier.

bron 12

Foto uit 1978 bij het artikel met de titel *De eerste Duitser in de ruimte: een Oost-Duitse burger*, in het partijblad van de Communistische Partij in de DDR:

Toelichting:

De kosmonaut Sigmund Jähn (voor) verbleef acht dagen in de ruimte, waar hij samen met de Russische kosmonaut Valeri Bykovski (achter) onderzoek deed aan boord van het Russische ruimtestation Saljoet 6.

bron 13

Prent van de tekenaar Opland uit 1983:

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.